

dî ve Ca'ferî mezhepleriyle Sünnîler içinde bu konuda farklı görüş belirten tek fakih Ebû Sevr'e göre bu tasarruf peygamberlik sıfatıyla değil devlet başkanlığı (imâmet) sıfatıyla yapılmış olup Resûl-i Ekrem'den sonra gelen halifelerin de safî payı bulunmaktadır (İbn Abdülber en-Nemerî, XX, 44; Şevkânî, IV, 542; M. Hasan en-Neceffî, XXI, 195).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şfv" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 40; *Müsned*, I, 208; Nesâî, "Kasâmü'l-fey", I; Şâfiî, *el-Üm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), IV, 140; VII, 340; a.m.f., *Ahikâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ebû Üsâme İzzet el-Attâr), Kahire 1371/1952 → Beyrut 1400/1980, II, 37-38; Ebû Ubeyd Kâsim b. Sellâm, *Kitâbü'l-Emvâl* (nşr. M. Halîl Herrâs), Kahire 1408/1988, s. 14, 17-19; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 272; II, 75; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 481; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, III, 236, 238, 301, 302; Cessâs, *Ahikâmü'l-Kur'ân* (Kamhâvî), IV, 245; V, 318; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1414/1994, VI, 303-304; VII, 58; İbn Abdülber en-Nemerî, *et-Temhid* (nşr. Mustafa b. Ahmed el-Alevî – M. Abdülkebir el-Bekrî), Mağrib 1387/1967, XX, 42-45; Serahsî, *el-Mebsût*, X, 9; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahikâmü'l-Kur'ân* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1972, II, 405, 406; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, Beyrut 1405, VI, 316; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), VII, 480; a.m.f., *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 302-303; Bedreddin el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, Kahire 1348 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), IV, 85; XIII, 164; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, Beyrut 1398, III, 397; Şevkânî, *es-Seylül-cerrâr* (nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyed), Beyrut 1405/1985, IV, 542-543; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), IV, 151; M. Hasan en-Neceffî, *Cevâhirü'l-kelem* (nşr. Abbas el-Kücânî), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), XXI, 195; Azimâbâdî, *'Avnül-ma'bûd*, VII, 309; VIII, 128, 134, 156; Ann K. S. Lambton, "Şafî", *EP* (İng.), VIII, 798-800.

SAFÎ, Fahreddin

(فخر الدين صفى)

Fahrüddîn Âlî Safî b. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî (ö. 939/1532-33)

Nakşibendî sûfilerine dair *Reşehât* adlı eseriyle tanınan müellif.

21 Cemâziyelevvel 867'de (11 Şubat 1463) Sebzevâr'da doğdu. Safî lakabıdır. Babası Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin yanı sıra Abdurrahman-ı Câmî ve Abdülgafûr-i Lârî'den eğitim aldığı kaydedilir. Küçük yaşından itibaren tasavvufa ilgi duydu. 889 (1484) yılında Nakşibendî şeyhi Ubeydullah Ahrâr'ın sohbet halkasına katılmak için Herat'tan Semerkant'a gitti ve dört ay onun yanında kaldı. Dört yıl sonra Ubeydullah Ahrâr'ı tekrar ziyaret eden Safî bu defa sekiz ay yanında bulunduktan sonra Herat'a döndü. 904'te (1499) Nakşibendî

şeyhi Sa'deddin-i Kâşgarî'nin oğlu Muhammed Ekber'in (Hâce Kelân) kızı ile evlendi. Böylece Abdurrahman-ı Câmî ile bakanak oldu.

Ubeydullah Ahrâr'ın sohbetlerinde dinlediklerini derleyip bazı ilâveler yaparak 909 (1503) yılında *Reşehât* adlı eserini kaleme aldı. Ertesi yıl babası vefat edince Herat'ta onun yerine vâzilğe başladı. Uzun yıllar vaazla ve kitap telifiyle meşgul oldu. Onun, Herat'ın Sünnî Özbek Şeybânîler ile Şii Safevîler arasında birçok defa el değiştirdiği, siyasi baskılara hedef olmak istemeyen birçok âlimin Sünnîlik ve Şîlik konusunda konuşmaktan kaçındığı bu dönemde bölgede Sünnîlik'le özdeş görülen Hâcegân ve Nakşibendî şeyhlerinin menkıbelerini vaaz kürsüsünden halka anlatmaya devam ettiği nakledilir. Safî, hayatının son yıllarında Herat'a Safevîler'in hâkim olduğu bir devirde Abdurrahman-ı Câmî'nin oğlu Ziyâeddin Yûsuf ile birlikte hapse atıldı. Bir süre sonra taraftarları onu ve arkadaşını hapisten kaçırıp Garcistan'a gönderdiler. Ziyâeddin Yûsuf, Herat'ın Evbe kasabasına yerleşirken Safî, Garcistan idarecisi Şah Muhammed Sultan'a sığındı. Burada gördüğü iltifat üzerine *Letâ'ifü't-tavâ'if* adlı eserini ona ithaf etti. Safevîler, Garcistan'ı da ele geçirince tekrar Herat'a dönmeye karar veren Safî yolda hastalandı ve Herat yakınlarında vefat etti. Kabri, Mezâr-ı Fahr Ali ya da halk arasında Kanber Ali diye bilinir. Muhtemelen sonradan dikilen mezar taşında yanlışlıkla Ramazan 933'te (Haziran 1527) vefat ettiği kaydedilmiştir. Ali Şîr Nevâî, Safî'nin Ubeydullah Ahrâr'dan icâzet aldığını belirtir. Safî'nin daha ziyade vâzilikle meşgul olduğu ve geniş bir mürid halkası oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Vefatından sonra kız kardeşinin oğlu ve müridi Molla Mîr (Kivâmüddin b. Muhammed Nâsir) onun halifesi sıfatıyla irşada başlamış. Herat'ın Safevîler'in eline geçmesiyle Buhara'ya göç ederek 994 (1586) yılında orada vefat etmiştir.

Eserleri. 1. *Reşehât**. Yûsuf el-Hemedânî ile Ubeydullah Ahrâr arasındaki dönemde yaşamış olan Hâcegân ve Nakşibendî şeyhlerinin sözlerini ve menkıbelerini ihtiva eden Farsça eser Ali Asgar Muîniyân'ın tahkikiyle yayımlanmış (I-II, Tahran 1356 hş./1977); Arapça, Türkçe ve İngilizce'ye tercüme edilmiştir. **2. *Letâ'ifü't-tavâ'if***. 939'da (1532) telif edilen eser on dört bölümden oluşmaktadır. Müellifin vâzilik hayatının birikimi olan hikâyeler, hikmetli sözler ve fıkraların yanı sıra Ehl-i beyt'ten on iki imamın menkıbelerini de

içerir. Birkaç defa özetlenerek neşredilmiş, tam ve tahkiki neşri Ahmed Gülçin Meânî tarafından yapılmıştır (Tahran 1336 hş./1957). **3. *Maḥmûd u Ayâz***. 2560 beyitlik mesnevi tarzındaki eser 902 (1496) yılında kaleme alınmış olup bir nüshası British Museum'da kayıtlıdır (Or., nr. 1213). Bunların dışında Safî'ye nisbet edilen başka eserler de vardır. Ancak babasının bazı çalışmaları ona izâfe edildiği için bunlara ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fahreddin Safî, *Reşehât-ı 'Aynü'l-hayât* (nşr. Ali Asgar Muîniyân), Tahran 1977, I, 254, 282-283; II, 409, 489, 599, 655; Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâ'is* (nşr. Suyima Ganiyeva), Taşkent 1961, s. 153; Hândmîr, *Habîbü's-siyer* (nşr. M. Debîr-i Siyâki), Tahran 1362 hş., IV, 346; Sâm Mirza, *Tuḥfe-i Sâmî* (nşr. Vahîd Destgirdî), Tahran 1314 hş., s. 68; Muhammed b. Hüseyin Kazvîni, *Silsilenâme-i Hâcegân-ı Nakşibend*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1381, vr. 12^b; Hasan-ı Nisârî, *Müzekkîr-i Aḥbâb* (nşr. Muhammed Fazlullah), Delhi 1969, s. 181-187; M. Hâşim Kışmî, *Nesemâtü'l-kuds min hadâ'ikü'l-üns* (nşr. Münîr-i Cihân Melik, doktora tezi, 1375 hş./1996), Tahran Üniversitesi, s. 205-210, 211-217; M. Tâhir Hâzîrî, *Silsile-i Nakşibendiyye*, Özbekistan Fenler Akademisi Birüni Şarkiyat Enstitüsü Ktp., nr. 69, vr. 220^{a-b}; Ma'sûm Ali Şah, *Ṭarâ'ik*, III, 114-116; Mehmed Şükrü, *Silsilenâme-i Süfiyye*, Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyi, nr. 1098, s. 75; Fikrî Selcûkî, *Risâle-i Mezârât-ı Herât*, Kâbil 1344 hş., s. 13-15; *Hediyetü'l-'arifîn*, I, 743; Neffîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 383-384; Hüseyin Berzger, "Şafî-yi Sebzevâr", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî*, Tahran 1378 hş./1999, III, 619-621; Necdet Tosun, *Bahâeddin Nakşibend: Hayatı, Görüşleri, Tarikati*, İstanbul 2002, s. 184-186; Hüseyin Yazıcı, "Şafî", *İA*, X, 61-62; W. L. Hanaway, "Şafî", *EP* (İng.), VIII, 800-801.

ŞAFÎ, Üsküdarlı

(1862-1901)

Osmanlı şairi.

Babasının defterdar olarak görev yaptığı Yanya'da doğdu. Adı Mustafa olup babası Tosalı Reşiddefendizâde şair Mehmed Emin Nûzhet Bey'dir. Ailesi İstanbul'a gelerek Üsküdar İhsanîye mahallesine yerleşti. Sâfi henüz beş yaşındayken babasını kaybetti. *Memâlik-i Osmâniyye'nin Târîh ve Coğrafya Lugatı*'nın müellifi olan ağabeyi Ali Cevâd Bey tarafından yetiştirildi. İlk tahsilini Üsküdar Fındıklı Mektebi'nde tamamladı. Paşakapısı Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Selimiye Camii'nde Berkofçalı Abdurrahman Efendi'den dinî ilimleri öğrendi. Köysancaklı şair Abdülkadir Efendi'den Farsça, Arapça ve edebiyat dersleri aldı. Şiirle uğraşmaya başlayınca "Şafî" mahlasını aldı. 1880'de Üsküdar Bi-